ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Володимира
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК "МЕЖИБІЖ"

ХМЕЛЬНИЦЬКА ЄПАРХІЯ
Української Православної Церкви

ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ

з благословення Митрополита Київського і всієї України,
Предстоятеля Української Православної Церкви
Блаженнішого Володимира

Хмельницький, 2012

УДК 281.9.44
ББК 86.372.44
П 45

Редакційна колегія:

Білий Л.Г., кандидат педагогічних наук, директор Хмельницького інституту МАУП; ***Байдич В.Г.,*** кандидат історичних наук, директор Державного архіву Хмельницької області; Митрополит Хмельницький і Старокостянтинівський ***Антоній,*** кандидат богослов'я; ***Вашеняк І.Б.,*** кандидат історичних наук, доцент; ***Гундерук Л.М.,*** кандидат психологічних наук, доцент; ***Дацюк О.А.,*** кандидат богослов'я, секретар Хмельницької єпархії УПЦ; ***Погорілець О.Г.,*** директор Державного історико-культурного заповідника "Межибіж"; ***Парандій В.О.*** (відповідальна за випуск).

Рецензенти:

Кралюк П.М., доктор філософських наук, професор. Перший проректор Національного університету "Острозька академія".

Мордвінцев В.М., доктор історичних наук, професор. Заступник декана історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом (Протокол №4 від 24 квітня 2012 р.)

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ: Збірка наукових праць в 2-х частинах./ Ред. кол. Білий Л.Г. (голова) та ін. – Хмельницький, 2012. – 284 с.

У Частині 1 збірки подано наукові статті за матеріалами роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції "Пересопницьке Євангеліє: духовна святиня українського народу" (до 455-річчя з початку написання Пересопницького Євангелія), яка відбулася 12 травня 2011 року. У Частині 2 збірки подано матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Історія, культура та освіта: християнський вимір", яка відбулася 4 травня 2012 року. У наукових публікаціях порушуються актуальні питання: історії створення Пересопницького Євангелія, духовності народу, історичного розвитку України та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення вітчизняної історії та культури: учням, студентам, магістрантам, науковцям, викладачам вищих навчальних закладів та вчителям загальноосвітніх шкіл.

За зміст статей несуть відповідальність автори. Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів.

©Хмельницький інститут МАУП, 2012
©Автори статей

Частина 2. Історія, культура та освіта: християнський вимір 126

Митрополит Хмельницький і Старокостянтинівський АНТОНІЙ
ЗВЕРНЕННЯ 127

Білошицький С.В.
КРИЗА ДУХОВНИХ ОСНОВ ТА СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 129

Григоренко О.П.
ІВАН ОГІЄНКО (МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН) – КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ, ДЕРЖАВНИЙ І РЕЛІГІЙНИЙ ДІЯЧ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ 137

Нікітіна О.В., Данилюк І.А.
СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕКУЛЯРНОГО СУСПІЛЬСТВА – ПОГЛЯД РЕАЛІСТІВ 147

Гуменюк І.П.
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМКИ ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ В СІМ'Ї ТА ШКІЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ СЕЛА ВІВСЯНИКИ (КОЗЯТИНСЬКИЙ РАЙОН ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ) В 1920-Х-1940-Х РОКАХ 151

Трембіцький А. М.
ОСОБИСТІСНО-ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СВІТ ОЛЕНИ ЧЕХІВСЬКОЇ (СІЦІНСЬКОЇ) 159

Бабій Н.В.
ВНЕСОК ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ У РОЗВИТОК НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 165

Блажевич Ю. І.
«ЦІЛЮЩІ» ДЖЕРЕЛА ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ 170

Коцюк В.Д.
ВІДРОДЖЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ В ПЕРІОД З БЕРЕЗНЯ 1917 РОКУ ПО ЛИСТОПАД 1920 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ) 176

Медведюк О. Б.
ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОРАЛІ 182

Михайлова С.В.
РОЗВИТОК ЖІНОЧОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. 199

Гончар О.О.
ІВАН ОГІЄНКО ПРО ДРУКАРСТВО НА ПОДІЛЛІ 204

Трембіцький А. М.,
старший науковий співробітник, кандидат історичних наук,
доцент Хмельницького інституту МАУП

ОСОБИСТІСНО-ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СВІТ ОЛЕНИ ЧЕХІВСЬКОЇ (СІЦІНСЬКОЇ)*

Життєві шляхи та діяльність активної учасниці українського національно-церковного руху, Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО), Спілки Українок Америки (СУА) та Українського православного братства ім. митрополита Василя Липківського – Олени Володимирівни Чехівської (Сіцінської), дружини голови уряду Директорії, знаного діяча Української Народної Республіки, ідеолога і благовісника Української Автокефальної Православної Церкви Володимира Чехівського, майже не знайшли свого відображення в українській історіографії ХХ – початку ХХІ ст. Так, український дослідник С.Білокінь, характеризуючи її роль у становленні та розбудові УАПЦ, пише: «Винятково велику цінність мають документи свідків і праці церковних істориків – Олени Володимирівни Чехівської…» [1, с.7], адже: «Життя подружжя Чехівських й церковне життя були неподільні» [1, с.8], хоча вона «мріяла про театральну роботу» [2, с.509].

Деякі аспекти цієї проблеми Олена Володимирівна, перебуваючи в еміграції в Німеччині [2, с.529], опублікувала в «Українських вістях» (Новий Ульм, 1949) [3, с.4]. Пізніше ці її відомості про УАПЦ та митрополита Василя Липківського, були використанні при підготовці гасел для енциклопедій української діаспори: «Українська мала енциклопедія» (1960); «Енциклопедія Українознавства-ІІ» (1962); «Encyclopedia of Ukraine» (1993) та ін. У 1965 р. вона підготувала рукопис «сповіді», де подає деякі факти із особистого життя і ті фізичні й душевні муки, що їх зазнавав в ув'язненні її чоловік, про марні зусилля довідатися його долю і про свій виїзд на еміграцію, в надії, що він чудом врятувався й опинився закордоном [2, с.532]. Значну наукову цінність мають декілька збережених нею листів [2, с.520], написаних її чоловіком «з ув'язнення і концтабору», які віддзеркалюють «тяжкі умови життя в неволі, а одночасно – його невгасиму любов до життя та широке коло інтелектуальних зацікавлень, яких він не втрачав навіть там» [2, с.503]. Короткі уривки з її рукописів та виписки із листів, де кожен з них, – це доля, кожне речення в них – сповідь, де багато омріяних думок і бажань, про те, що їх об'єднує віра в добро та світле майбутнє, подано в «Мартирології Українських Церков» (1987) [2].

Знані дослідники української діаспори – Ф. Бульбенко (США) [4], професор І.Власовський (США) [5], протопресвітер УАПЦ Д. Бурко (Штутгарт) [6], опублікували деякі матеріали про громадсько-державницьку та релігійно-церковну діяльність родини Чехівських. Після здобуття Україною незалежності, цю проблему дотично висвітлювали С.Білокінь [1,

с.7-16; 7] та А.Трембіцький [8]. Певні відомості з церковно-релігійної діяльності та внеску Олени Чехівської в розбудову УАПЦ опубліковані в матеріалах «Другого Всеукраїнського Православного Церковного Собору УАПЦ 17-30 жовтня 1927 року» [9]. І.Преловська [10] дослідивши в Державному архіві СБУ багатотомну архівно-слідчу справу «СВУ» [11], уточнила «деякі аспекти із родинного життя» Чехівських [12, с. 261].

Чехівська (Сіцінська) Олена Володимирівна народилась 26 лютого 1882 р. (*за документами Маріїнської гімназії 1884 – авт.*), у родині парафіяльного священика села Сарни на Поділлі [13, с.3] Володимира Сіцінського, рідного брата відомого українського історика, краєзнавця, музеєзнавця і мистецтвознавця, Є. Сіцінського.

1901 року українські патріоти Є.Сіцінський, С.Іваницький, В.Чехівський – помічник інспектора Подільської духовної семінарії [14, с. 305], та ін., організували невелику національно свідому українську Громаду [15], засідання якої часто відбувалися в будинку отця Євфимія [16], що був «одночасно і музеєм, і місцем громадських зборів, і редакцією», і його в першу чергу відвідував «кожен учений чи письменник, який завітав у Кам'янець» [17]. У колі близької рідні і друзів отця Євфимія були найвизначніші інтелектуальні сім'ї Поділля, і тут, у цьому будинку, під час зібрань [12, с. 261], Володимир Мойсейович познайомився зі своєю майбутньою дружиною Оленою [18], яка навчалася в Маріїнській гімназії Кам'янця-Подільського. Олена Володимирівна і Володимир Мойсейович узяли шлюб 1906 р. у церкві села Топали Балтського повіту [19, с.25]. Вона стала надійним, щирим помічником своєму чоловікові [20], їх єднали спільні погляди, справи, захоплення. На жаль, на їх долю випало багато трагічних подій і важких випробувань, особливо, коли Володимира Мойсейовича звинуватили в причетності до сфальсифікованої більшовиками справи «Спілки визволення України», про що свідчить їхня епістолярна спадщина [2, с.503-520].

Особисте життя «служителя культу» В.Чехівського завжди було скромним, особливо його родині довелося бідувати в другій половині 20-их років XX ст., коли його, як активного діяча УНР було позбавлено прав [21], усунено від викладання в медичному та політехнічному інститутах, у сільськогосподарському науковому комітеті та соціально-економічних курсах, звільнено з Історико-філологічного відділу ВУАН [22]. Для утримання родини Володимир змушений займатися перекладами з російської мови на українську [23].

Ф.Бульбенко характеризуючи церковне життя подружжя Чехівських писав: «Вона, як старша сестра (голова сестринства парафії св. Софії [24]), а Володимир Мусійович, як Проповідник. Хто з живих свідків, що були у св. Софії на Богослуженнях, то пам'ятають маєст[ат]ичну постать у чорній рясі та єпатрахилі… В.М. (Володимир Мойсейович – авт.) на казальниці катедри

(XVIII ст.), з богословською промовою. Обоє вони були вдягнені в чорне вбрання, Олена Володимирівна завжди до того в українській вишиваній сукні, а В.М. в чумарці... В ті важкі часи повоєнні й пореволюційні не було де дістати тканини на ризи і О.В. (Олена Володимирівна – авт.) діставала полотно, а сестри вишивали колоски золотої пшениці та сині волошки по ньому й шили для священиків та дияконів облачення» [25, с.19]. В.Чехівський згадуючи, писав до дружини в 1935 р.: «Знаю, що багато світла і радости мали від тебе і діти і юнаки, і дорослі, і старі люди» [2, с. 510].

Володимир Чехівський головував на ІІ-му Всеукраїнському Православному Церковному Соборі (17-30 жовтня 1927 р.) [26, с.25], а активну участь в роботі Собору брали – «Чехівська Єлена Володимирівна, 42 роки» (№ 61 у реєстрі гостей Собору), її брат «Сецінський Микола Володимирович, 45 років, священик, освіта середня, Вінницька округа» (№ 62 у реєстрі) [9, с.580].

17 липня 1929 р. В.Чехівського, як члена бюро і головного ідеолога Спілки визволення України заарештували [2, с.522], а в Пасхальну ніч, з 19 на 20 квітня 1930 – засудили до розстрілу, який «милостиво» замінили на 10 років концтаборів [6, с.343], до осені 1933 р. його у жахливих умовах утримували в політізоляторах Харкова і Ярославля, опісля перевезли в Саватієве на Соловки [6, с.344], де в середині 1937 – термін ув'язнення продовжили ще на 20 років заслання в таборах особливого призначення [27, с.3738], а 3 листопада 1937 р. за вироком трійки УНКВС Ленінградської області в урочищі Сандармох (південь Карелії) капітан Матвєєв виконуючи наказ НКВС СРСР № 00447 від 5 серпня 1937 р. про «чистку» суспільства від елементів, непридатних для будівництва комунізму, розстріляв 134 «українських буржуазних націоналістів» Соловецького етапу [22, с.182] і серед них професора В.Чехівського [28].

Олена Володимирівна «їздила на розшуки свого чоловіка, але він зник безслідно» [2, с.503], зверталась у різні установи, спочатку були «Харків, Москва, Ярослав, Соловки і знову Підмосков'я... І нарешті в безнадії Київ. А потім блиск надії освітив мій путь на еміграцію, бо ж якась вістка, що Володь опинився по цю сторону залізної заслони (в Манджурії, Харбін…)... Ця вістка виштовхнула мене з Батьківщини … повело в далеку путь, чужими незнаними Доріжками... Потім безнадійна ситуація ... ці надії зникли, я опинилася перед пусткою ... я не знайшла чого шукала, за чим погналася... ніде не виявилося слідів Володі» [2, с.533-534].

Розшук Володимира Мойсейовича стали основною причиною еміграції Олени Чехівської наприкінці Другої світової війни в Німеччину, де вона «включилась у працю Об'єднання Українських Жінок, як касієрка Головної Управи» [24]. А «потім у 1950 р. в США. Останні 18 років свого життя провела у Філадельфії (США) [29, с.23-28], де ставши членом Союзу Українок Америки (СУА) [2, 533-534; 30] і членом Управи [13, с.3] Світової

Федерації Українських Жіночих Організацій [1, с.8], де впродовж майже 20-ти років брала дуже діяльну участь в праці СФУЖО. «Всі членки Управи числилися з її мудрим словом і порадою. Її праця була різноманітна: вона дбала про касу СФУЖО, про окремі фонди; працювала в канцелярії, дбала про зв'язок з прихильницями СФУЖО, з бюлетенем «Українка в світі», очолювала Пропамятний Фонд ім. Олени Залізняк. Зжилося наше жіноцтво з її світлою постаттю і пройнялося відсвітом її ідеалізму, не лише тут у Філадельфії, а по всьому віту, де живе наше жіноцтво, згуртоване в СФУЖО» [31]. Водночас сприяла акціям по відзначенню річниць жіночого руху, поглибленню виховної праці, творенню музейних збірок, осучасненню суспільної опіки, внесенню петиції і меморандумів до різних міжнародних організацій в обороні української культури, жінок-в'язнів, роз'єднаних родин, виступала проти переслідування церков тощо.

Олена Володимирівна приймала активну участь в роботі Українського православного братства ім. митрополита Василя Липківського (США) [32], докладаючи багато зусиль щодо пошуку та збереження документів і матеріалів УАПЦ (1921-1930), завдяки чому не були втрачені назавжди безцінні свідчення її діяльності. 12 червня 1949 р. в «Українських вістях» (Новий Ульм), під криптонімом «О. Ч.», була опублікована розповідь про останні роки життя В.Липківського, де автор писав, що митрополит «жив в Україні і передмісті Києва зовсім ізольований від усього українського віруючого громадянства, а потім (коли домівку совєти забрали) разом з сестрами був переселений в с. Чоколівку, й там жив в перехідній малій кімнаті разом з родиною сестри (5 чоловік) до 1938 р. В лютому 1938 р. Митрополит Василь Липківський одержав від київського НКВС «повестку» негайно з'явитись до НКВС. В призначений день і годину 80-літній хворий знесилений Митрополит пішов з с. Чоколівки на Печерськ, пішов на свою Голгофу в супроводі своєї сестри, й звідти вже не повернувся... Ніяких відповідей на запитання й клопотання сестри, яка весь час дбала й піклувалася про свого достойного брата, НКВС не давало» [3]. В часопису соборноправників «УАПЦ у вільному світі» (США) в рубриці «Матеріяли до канонізації» «Ол. Попів» (псевдонім протопресвітера Юрія Попіва, магістра ієромонаха Ювеналія) надрукував статтю «Православний українець» про Митрополита Липківського, де, посилаючись на «Українські вісті» (1949) стверджував, що цей надто промовистий підпис-криптонім «О. Ч.» сам натякає на високоавторитетну авторку – Олену Чехівську і в цьому, на його думку, не може бути сумнівів [33, с.12]. Цю ж версію Олени Володимирівни про долю «Великого Митрополита Василя» подав, з посиланням на її лист, протоієрей Митрофан Явдась у своїх працях «Матеріяли до Патерика Української Автокефальної Православної Церкви» (Мюнхен, 1951) [34, с.22-23] та «Українська Автокефальна Православна Церква: Документи для історії Української Автокефальної Православної Церкви» (Мюнхен-Інгольштадт,

1956) [35, с.46]. Крім того, Братство продовжило видання часопису УАПЦ «Церква і Життя», зберігши навіть шрифт та орнамент в його оформленні, друкувало брошури, книги, збірники документів і матеріалів, які дозволили в 1990-х р. у незалежній Україні розпочати новий етап дослідження історії УАПЦ, хоча вони й «несли на собі яскравий відбиток між церковної боротьби в середовищі самої української діаспори, де продовжувалось протистояння щодо визнання УАПЦ 1921 р. як єдиної національної церкви українського народу, тривала суперечка з приводу канонічності висвяти її єпископату» [26, с.18].

Священик філадельфійської парафія святого Андрія Первозваного о. Петро Сагайдачний та інші парафіяни, враховуючи працю О.Чехівської в УАПЦ, урочисто відзначила її 80-ти річчя, під час якого відзначили непростий тернистий шлях життя «талановитої журналістки і авторки» Олени Чехівської, яка не зважаючи на свій вік «бере участь у громадському житті, була на відкритті пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні, … на з'їзді Союзу Українок Америки, відвідує громадські збори, продовжує журналістичну працю» [32]. Вона же в своїй відповіді на численні привітання «нагадала, що вороги й на еміграції намагаються знищити нашу УАПЦ, відроджену в 1921 р., різними підступними методами, але велика правда ніколи не вмре» [25, с.19].

У листі до Миколи Мухи, учня В.Чехівського, Олена Володимирівна писала: «Хай воскресне Україна й заживе, вільний у християнському житті, замучений наш народ і відпочине від заподіяної йому кривди!» [2, с.529]. Вона у своїх спогадах писала: «В боротьбі й стражданні кращих братів відродиться, оновиться, наша Україна і заживе вільним щасливим життям нових поколінь!» [2, с.530]. 10 листопада 1969 р. «відійшла у вічність Олена Володимирівна Чехівська з роду Січинських, невтомна громадська трудівниця» [13; 24; 30; 31; 36], похована на українському православному цвинтарі в Банд-Бруці (США).

* в листах і спогадах збережено стиль автора

Список джерел та літератури:

1. Білокінь С.І. Джерела інформації з історії УАПЦ. / В кн. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17-30 жовтня 1927 року. Документи і матеріали. / Упорядники: С.І. Білокінь, І.М. Преловська, І.М. Старовойтенко. – К., 2007. – С. 7-16. 2. Мартирологія Українських Церков: В 4-х т. – Т. І. Українська Православна Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України. /Упорядкували і зредагували Осип Зінкевич і Олександер Воронин. – Балтимор, Торонто: Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. – 1207 с. 3. «О.Ч.». [Олена Чехівська]. Лист до редакції // Українські вісті. – Новий Ульм. – 1949. – Ч. 47 (307). – 12 червня. – С. 4. 4. Бульбенко Ф.П. Олена Володимирівна Чехівська // Свобода. – 1970. – 6-9 травня; Його ж. Олена Володимирівна Чехівська // Наша батьківщина. – Нью-Йорк. – 1970. – Ч. 217. – 23 квітня. – С. 5: фото; Ч. 218. – 30 квітня. – С. 5, 7; Ч. 219. – 23 травня. – С. 5; Ч. 220. – 31 травня. – С. 5. 5. Власовський І., проф. Нарис історії Української Православної

Церкви: У 4 т., 5 кн. – 1977. – Т. IV. – Ч. 1-2. – Нью-Йорк, Бавнд-Брук: Вид. Української Православної Церкви в США. (Репринт. вид.: – К.: Вид. Відділ УПЦ КП, 1998). 6 Бурко Д. Професор Володимир Чехівський. / В кн. Бурко Демид, протопресвітер. Українська Автокефальна Православна Церква – вічне джерело життя. – Саут-Бавнд-Брук, Н. Дж. (США), 1988. – С. 333-344. 7. Білокінь С. І. Дослідження історії Української Автокефальної Православної Церкви (1921-1930-ті роки) у незалежній вітчизняній та зарубіжній історичній літературі // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. статей. – К., 1993. – С. 86-106. 8. Трембіцький А. До біографії Володимира Чехівського – чільного діяча Подільської «Просвіти» // «Просвіта» в духовно-культурному піднесенні України»: Зб. наук. праць / За ред. В.П. Мацька. – Хмельницький: Просвіта, 2005. – С. 200-211; Його ж. Володимир Чехівський – державний і громадсько-просвітницький діяч (до 130-річчя з дня народження) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т. 8: Матеріали круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі». – С. 184-204; Його ж. Родина Чехівських в українському історико-культурному просторі // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010. – Т. 16: Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовтня 2010 року. – С. 248-263; Його ж. Перебіг життя та освітньої діяльності Володимира Чехівського» (за матеріалами Державного архіву Вінницької області) // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: В.С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 3: До 20-річчя кафедри історії України. – С. 348-353. 9. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17-30 жовтня 1927 року. Документи і матеріали. / Упорядники: С.І. Білокінь, І.М. Преловська, І.М. Старовойтенко. – К., 2007. – 699 с. 10. Преловська І. Діяльність В.М. Чехівського, Благовісника УАПЦ, як богослова по обґрунтуванню канонічності УАПЦ (біографічний нарис і огляд праць) // Наукові записки. Зб. праць молодих вчених Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України. – К., 1996. – Т. 2. – С. 295-321. 11. Архівно-слідча справа // Державний архів Служби безпеки України. – Ф. 6. – Спр. № 67098 ФП. – Т. 131. – Арк. 8-16; Т. 45. – Арк. 14. 12. Преловська І. Слідчі справи братів Чехівських як нове джерело до вивчення біографій репресованих діячів УАПЦ (1921-1930 рр.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. Науковий і документальний журнал. – К.: Сфера, 2003. – № 1(20). – С. 260-261. 13. Наталія Пазуняк. Олена Володимирівна Чехівська (Посмертна згадка). // Українка в світі. – 1970. – січень-березень. – С. 3-5. С. 3. 14. Герасименко В. З українського громадського руху на Поділлі. (1905-1917). (Пам'ять д-ра К.Г. Солухи) // За сто літ.: Матеріали з громадського і літературного життя України XIX і початків XX століття. / За ред. М.Грушевського. Кн. 5. – Х.-К., 1930. – С. 305-313. – / Записки Іст. секції Укр. Наук. Т-ва в Києві. – Т. XXXI. 15. Мошак М.В. Є.Ю. Сіцінський – діяч українського національного руху на Поділлі // Духовні витоки Поділля: творці історії краю. Мат. міжн. наук.-практ. конф. – Кам.-Под., Хмельницький: Поділля, 1994. – С. 60. 16. Січинський В. Кость Широцький (Спомини з нагоди шестих роковин смерти) // Стара Україна. – 1925. – № 25. – С. 157. 17. Мушинка М. Володимир Січинський і русини–українці Східної Словаччини. – Пряшів, 1995. – С. 18. 18. Андрусишин Б.І. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (Доба директорії УНР): Навч. Посібник. – К.:

Либідь, 1997. – С. 11. 19. Бульбенко Ф.П. О.В. Чехівська // Церква й Життя. – 1970. – №. 3 (78). – С. 25-26. 20. Бульбенко Ф.П. Володимир Чехівський // Нові дні (США). – 1971. – березень. 21. Архівно-слідча справа № П-15162 Є.Сіцінського // Державний архів Хмельницької області. – Фонд УСБУ. – Арк. 11-12. 22. Чехівський Володимир Мойсейович / В кн. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. – К., 1998. – С. 182; Лист № 1 Олени Чехівської до свого дядька Є.Й. Сіцінського, без дати, прим. 1928 р. Оригінал – 1 арк. Родинний архів А.М. Трембіцького. 23. Лист № 2 Олени Чехівської до свого дядька Є.Й. Сіцінського, без дати, прим. 1928 р. Оригінал – 1 арк. Родинний архів А.М. Трембіцького. 24. Посмертні згадки. // Нове життя (Філядельфія, Па.). – 1970. – лютий. – С. 14. 25. Бульбенко Ф.П. О.В. Чехівська // Церква й Життя. – 1970. – №. 4 (79). – С. 18-20. 26. Преловська І. М. «Собор самопізнання» Української автокефальної православної церкви / В кн. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17-30 жовтня 1927 року. Документи і матеріали. / Упорядники: С.І. Білокінь, І.М. Преловська, І.М. Старовойтенко. – К., 2007. – С. 17-37. 27. «А.Ж.». Чехівський Володимир // Енциклопедія Українознавства-ІІ (далі – ЕУ-ІІ). – Львів: НТШ, 2000. – Т. 10. – С. 3737-3738. 28. Грищенко А. Перший прем'єр Директорії // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 223. – 23 листопада. 29. Бульбенко Ф.П. О.В. Чехівська // Церква й Життя. – 1970. – №. 5 (80). – С. 23-26. 30. Наталія Пазуняк. Олена Володимирівна Чехівська (Посмертна згадка). // Українка в світі. – 1970. – січень-березень. – С. 3-5. 31. «Н. П.» [Наталія Пазуняк]. Остання дорога Олени Володимирівни Чехівської. // Свобода (Ню Йорк). – 1969. – Ч. 214. – 21 листопада. – С. 3. 32. 80-річчя Олени Володимирівни Чехівської. // Свобода (Ню Йорк). – 1969. – Ч. 166. – 11 вересня. – С. 1. 33. «Ол. Попів» [Юрій Попів]. Апостол правди // Православний українець. – Мічиган. – 1977. – Ч. 146. – квітень-червень. – С. 12. 34. Матеріяли до Патерика Української Автокефальної Православної Церкви. – Ч. 1 / Уложив прот. М.Явдась. – Мюнхен, 1951. – С. 22-23. 35. Явдась М. Українська Автокефальна Православна Церква: Документи для історії Української Автокефальної Православної Церкви. – Мюнхен-Інгольштадт: Вид. Краєвої Ради УАПЦ у Федеральній Республіці Німеччині, 1956. – С. 46. 36. Олена Володимирівна Чехівська. Некролог // Свобода (Ню Йорк). – 1969. – Ч. 210. – 15 листопада. – С. 3.

Бабій Н.В.
викладач Хмельницького інституту МАУП

ВНЕСОК ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ У РОЗВИТОК НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

"Людина, яка в час масової безграмотності, працю задля просвіти народу зробила девізом свого життя і залишилася вірною тому девізові".
(М. Сумцов)

«Слово «народ» і його просвіта завжди були для мене тим кумиром, котрому я вклонялася, і моя скромна шкільна праця завжди здавалася мені самою вагомою справою в світі», — так сприймала своє служіння народові, який був позбавлений національної самостійності, переслідувався за самобутність, стогнав під ярмом кріпосної залежності, Христина Данилівна Алчевська. Це був стан душі педагога — подвижника, яка пропустила через